

4.2. АНАЛИЗА ЕФЕКТИВНОСТИ ТРОШКОВА

Анализа ефективности трошкова (*Cost-Effectiveness Analysis*), скраћено АЕТ, јесте метод поређења трошкова различитих регулаторних опција. Примењује се, пре свега, приликом разматрања регулаторних опција у областима попут здравства, безбедности саобраћаја или образовања, **када се користи не могу изразити у новцу, односно када је одређене ефекте лакше изразити у физичким јединицама**, као што су смањење стопе смртности или бољи систем образовања. АЕТ **не одговара на питање да ли треба предузети регулаторну активност, већ помаже да утврдимо која од разматраних регулаторних опција остварује циљ уз најмање трошкове, односно која најбоља опција за дате трошкове.**

Да би се добио одговор на постављено питање, **АЕТ утврђује трошкове постизања специфичне величине физичког обима** (нпр. избегнуте несреће, повећање производње, емисије штетних материја, број збринутих домаћинстава и сл.) **и омогућава рангирање опција према трошковима по посматраној јединици ефективности** (или обрнуто јединица ефективности за одређени износ трошкова). У односу на анализу трошкова и користи, **користи у АЕТ изражавају се у физичким, а не у новчаним јединицама**, док се **трошкови, као и у АТК, изражавају у новчаним јединицама**. Осим у мерним јединицама, разлика је и у томе што се АЕТ у начелу спроводи само ако све разматране опције које треба упоредити имају истоветан или приближно једнак ефекат.

Анализа ефективности трошкова примењује се пре свега:

- **када је тешко новчано изразити користи које регулаторне опције доносе;**
- **када је утврђен буџет (или се претпоставља с колико ће се средстава располагати),** па је кључно питање која од разматраних опција доноси највише користи за одређен износ трошкова, која је најбоља (најефективнија);
- **када се разматра прерасподела буџета, односно расположивих ресурса;**
- **када цене не одражавају у потпуности све трошкове и користи разматраних регулаторних опција.**

Примени анализе ефективности трошкова претходе поменуте фазе анализе ефеката прописа, па ако су тада почињене грешке, оне се **не могу исправити у анализи ефективности трошкова**. Такође, неопходно је обратити пажњу на **коришћење одговарајуће „мере ефективности“**. Пошто се опције пореде на основу јединственог показатеља, што је „мера ефективности“ ближа утврђеном циљу, то је могућност избора погрешне опције услед занемаривања користи које стварају друге опције мања. Када једна разматрана опција или више њих ствара и значајне споредне користи, анализа трошкова и користи и мултикритеријумска анализа имају предност.

Резултати АЕТ се изражавају рациом ефективности трошкова, који изражава просечан трошак по јединици ефективности.

$$PET = T/E$$

где РЕТ представља рацио ефективности трошкова, Т представља трошкове у новчаним јединицама, а Е ефективност, тј. користи изражене у физичким јединицама (на пример, просечан трошак за решавање стамбеног проблема по домаћинству за посматрану опцију износи 3.000.000 динара). Могуће је представити и **инверзни рацио**, који мери величину изражену у физичким јединицама које се могу добити за јединицу трошкова (нпр. за милијарду динара могуће је решити стамбени проблем за 5.000 домаћинстава).

Поред тог, најједноставнијег начина изражавања ефективности неког регулаторног предлога, доносиоци одлука могу бити заинтересовани за поређење постојећег регулаторног решења с новим регулаторним предлогом. Тада је могуће израчунати **инкрементални рацио ефективности трошкова**

$$РИЕТ = (T_H - T_C) / (E_H - E_C) = \Delta \text{ трошкови} - \Delta \text{ ефективност}$$

где је T_H трошак новог предлога, T_C трошак одржавања постојећег стања, E_H ефективност новог предлога и E_C постојећа ефективност. Што је инкрементални рацио мањи, већа је ефективност трошкова.

ОКВИР Пример примене анализе ефективности трошкова приликом разматрања опција решавања проблема социјалног становања

У студији „Социјално становање у Србији“ разматране су различите опције решавања проблема доступности становања. На основу прикупљених података, пошло се од неколико претпоставки – годишњи буџет за социјално становање износи четири милијарде динара, нов социјални стан који држава изгради кошта три милиона динара, просечна вредност стамбене некретнине која се откупљује износи 800.000 динара, просечни износ субвенције закупнине за стамбене некретнине која се откупљује износи 800.000 динара, просечни износ субвенције закупнине за стан износи 5.000 динара, док је просечан износ субвенције за грађевински материјал 200.000 динара. При тим претпоставкама:

Опције	изградња нових станова	откуп станова	субвенција закупнине	субвенција грађевинског материјала
Расположива средства	4.000.000.000	4.000.000.000	4.000.000.000	4.000.000.000
Годишњи трошак по домаћинству	3.000.000	800.000	60.000	200.000
Број домаћинстава збринутих на годишњем нивоу	1.333	5.000	66.667	20.000
Број домаћинстава збринутих у периоду од 10 година	13.333	50.000	66.667	200.000

Применом анализе ефективности трошкова јасно је да је на дужи рок најнефективнија опција која омогућава збрињавање највећег броја домаћинстава субвенционисањем грађевинског материјала. Ипак, пошто та опција има различита ограничења, субвенција закупнине је, према ауторима студије, та која према анализи ефективности трошкова има предност у односу на остале. Треба напоменути да је овде ефективност рачуната само за буџетске расходе.

Извор: ЦЛДС, „Социјално становање у Србији“ (2010).

ПРЕДНОСТИ И НЕДОСТАЦИ АНАЛИЗЕ ЕФЕКТИВНОСТИ ТРОШКОВА

Предности

Релативно једноставан приступ мерењу користи у односу на анализу трошкова и користи

Омогућава рангирање опција према односу ефеката и трошкова

Недостаци

Не решава питање да ли уопште треба предузети регулаторну активност (да ли друштво остварује нето корист)

Фокус на јединственом облику користи, (не узима у обзир споредне ефекте)

Не решава питање оптималног нивоа интервенције